

Majast üldiselt

Pagari 1 juugendstiilis äri- ja eluhoone valmis 1912. aastal arhitekt Hans Schmidt projekti järgi ning kuulus kuni 1917. aastani Suurbritannia kodanikule William Tulipile. Hoone on Eesti riikluse ja poliitilise ajaloo seisukohalt oluline nii positiivses kui ka negatiivses tähenduses: kahe maailmasõja vahelisel ajal paiknesid seal Eesti riigikaitseasutused, hiljem, Nõukogude ajal, Nõukogude korra vastaselt meelestatud inimeste represseerimisega tegelenud julgeolekuorganid, Saksa okupatsiooni ajal Omakaitse peastaap ning 90ndatel politseiamet. 2008 müüdi maja maha ning 2013. aastal avati restaureeritud Pagari 1 taas elu- ja ärihoonena.

Maja välisfassaad

Viiekorruseline Pagari 1 hõivab pea pool kvartalit ning asub Pikal, Laial ja Pagari tänaval paikneval krundil. Peafassaad on umbes 55 m lai ning see ulatub piki Pagari tänavat Pikalt kuni Laia tänavani. U-kujulise põhiplaaniga kivist hoone lühemad külgfassaadid on umbes 20 m laiad, neist vasakpoolne asub Pikal ja parempoolne Laial tänaval. Kitsamad fassaadid erinevad teineteisest sissepääsude, rõdude paigutuse ja dekooride, seina pealiskaunistuste poolest.

Hoone kõrge soklikorrus, kus Nõukogude ajal asus vangla, on kaetud krobelse paekiviga, esimene korrus lihvitud paega. Teine kuni viies korrus on krohvitud ning värvitud pastelse hele- ja tumerohelise värviga. Majal on madal kaldega katus, mis oli alguses kaetud betoonist valtskividega, praegu värvitud terasplekiga.

Pagari tänava kohal on teise korruse kõrgusel galerii, mis ühendab Pagari 1 hoonet üle tänava asuva Pagari 2 hoonega.

Peafassaad

Peafassaad on kahe piduliku sissepääsuga. Tagasihoidliku dekooriga tammepuidust ukse ääristavad poolümarad seinasambad ja neid ühendav karniis. Karniisi peal, sammaste kohal on seinast eenduvad kivist lillepoti dekoorid lopsakate lillevanikutega. Lillepottide vahel, ukse kohal on kaarjas poolaken, mille raam moodustab klaasil geomeetrilise mustri. Mõlemal pool ukse maast umbes kahe meetri kõrgusel on mustad metallist laternad.

Vasakust, Pika tänava poolsest sissepääsust paremal on uks veinibaari.

Peafassaadil on kaks poolümarat ja kaks kandilist kolmandat kuni viiendat korrust läbivat ärklit – hoone osa, mis ulatub välisseina tasandist välja.

Viimase korruse ärklitel paiknevad metallpiirdega rõdud.

Esimese korruse aknad on kaarja ülaosaga, ülejäänud aknad on ristkülikukujulised. Esimese korruse akende all on kollased ristkülikukujulised krohvdekooriga ornamentidega, mida on võimalik kombata. Kolmanda korruse akende all on horisontaalselt kaheksanurksed krohvdekooriga antiiksete naiste ja meeste profiilidega, mis vahelduvad väiksemate ristkülikukujuliste dekooriga, millel pärani suuga inimnägu. Ärkli akende all on väikesed krohvmedaljonid.

Pika tänava poolne fassaad

Sisepääs soklikorruusel paiknevasse muuseumisse asub maja just sellel külgfassaadil ehk U-tähe vasakpoolsel küljel.

Sisepääsuga samas reas on seinal näha kuue kinni müüritud sokliakna asukohta. Samamoodi nagu peafassaadil on ka siin kolmandast viienda korruseni poolümar ärkel. Kitsaste ärkliakende vaheline vertikaalne dekoorjoon imiteerib sammast. Fassaadi keskmisel aknareal on rõdu, teisel kivipiiridega, kolmandal ja neljandal korrusel metallpiirdega nagu ka viienda korruse ärklitel.

Krohvdekooriga sarnanevad peafassaadiga. Küll on erinevad kolmanda korruse akende alused dekooriga, kus on kujutatud tantsivaid antiikseid naisfigure.

Esimese korruse kahe kõige vasakpoolsema akna vahel on kivist mälestustahvel kirjaga „Siin asus Nõukogude okupatsioonivõimu repressiivorgani peakorter. Siit algas tuhandete eestlaste kannatuste rada“.

Laia tänava poolne fassaad

Laia tänava poolsel ehk U-tähe paremal küljel on sarnaselt Pika tänava poolse fassaadiga poolümarad ärklid ning metallpiirdega rõdud viienda korruse ärklil. Samamoodi nagu peafassaadil on kolmanda korruse akende all asuvatel krohvdekooriga kujutatud antiikseid meeste ja naiste profiile ning esimese korruse akende all on kombatavad ornamentikaga dekooriga.

Kui seista näoga maja poole, jääb paremale sisepääs haljastusega sisehoovi. Sisepääsu ees on suured mustad metallväravad. Värava kõrval vasakul on sisepääs abiruumi. Fassaadi vasakus nurgas on üks veganikohvikusse. Soklikorruuse akende ees on rohelised aknaluugid, mis on päevasel ajal avatud.

Sissepääs muuseumisse Pikk 59

Kui seista Pikal tänaval näoga fassaadi poole, jääb sissepääs paremasse serva, maja nurgast umbes ühe meetri kaugusele. Vahetult enne sissepääsu on ukse ees maapinnast umbes 2 cm madalam ja üle poole kõnnitee laiuse ulatuv metall-luuk. Muuseumi sissepääsul on kahepoolsed topeltuksed – esimene pärast metalltrepi esimest astet ja teine enne kivitreppi. Kõik ukсед avanevad sissepoole. Sooja ilmaga on ukсед avatud. Külмага on avatud välimine vasakpoolne uks. Välimise ukse tagant algab alla soklikorrusele viiv nelja astmega metalltrepp. Trepi astmed on kõrged, trepil on käsipuu, mis asub vasakul. Metalltrepi lõpus on sisemine topeltuks ning seejärel kahe kõrge astmega kivitrepp, mille astmed on eri kõrgusega. Kivitrepil puudub käsipuu. Trepi lõppedes jõuab esimesse ruumi.

Esimene ruum: muuseumipood ja piletikassa

Esimene ruum on 6 m pikk ja 3 m lai. Välisukse juures on ruum kitsam. Kui seista seljaga ukse poole, jääb piletikassa paremasse tagumisse nurka, uksest umbes 4 m kaugusele. Teekonnal piletikassani jääb paremale nõukogudeaegne lasteratas, mille peal kohvrisk annetuskast, selle kõrval prügikast ja seejärel karastusjookide külmik.

Otsaseinas on kolm musta klapptooli. Toolide kohal seinal tsitaat:

„1945. aastal, kui istusin KGB vanglas ja minult nõuti kaaslaste väljaandmist, otsustasin, et parem suren, kui hakkan reeturiks. Proovisin kingapaela otsas oleva metallnaastuga oma veene avada, aga veri ei hakanud tulema /---/ Kui mind ülekuulamisel peksma hakati, siis mõtlesin, et hea ikkagi, et see veeniavamine ei õnnestunud. Sest peksu kannatab igäiks välja, reetmist küll mitte.“ Ain Kaalep, luuletaja ja tõlkija Pagaris 1944–1945.

Kui seista seljaga sissepääsu poole, on kohe ukse kõrval vasakul umbes 1 m laiune metallvõrega piiratud elektritrafo, mis muudabki ukse juures ruumi kitsamaks. Selle kõrval juba ruumi laiemas kohas muuseumipood ja selle riiul. Muuseumipoe riiuli kõrval on uks näitusele. Uks on avatud. Tagumises vasakus nurgas, näituse sissepääsu kõrval, on riidenagi. Ruumi üldmulje on kulunud, põrandast kuni 1,40 m kõrguseni on seinad värvitud mustaks, sealt edasi valgeks, valge on osaliselt tuhmunud ja kulunud. Ebatasast põrandat katavad tumedad porivaibad.